

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	5
İÇİNDEKİLER	7
KISALTMALAR DİZİNİ.....	9
GİRİŞ.....	11

BİRİNCİ BÖLÜM

KONSOLOSLUĞUN TARİHİ GELİŞİMİ VE GÜNÜMÜZDE KONSOLOSLUK İLİŞKİLERİNİN İŞLEYİŞİ

A. Konsolos ve Konsolosluğun Tanımı	15
B. Konsolosluğun Doğuşu ve Tarihçesi	16
1. Antikçağ Dönemi	16
2. Yargıcı Konsolos Dönemi	19
3. Modern Dönem	23
C. Konsolosluk İlişkilerinin Kurulması.....	25
D. Konsolosluk İlişkilerinin Sona Ermesi	28
E. Konsolosluğun Görevleri.....	30
F. Konsolosluk Mensupları	36
1. Konsolosluk Memurları	37
a. Meslekten Konsolosluk Memurları.....	37
b. Fahri Konsolosluk Memurları.....	39
c. Konsolosluk Şefinin Göreve Başlaması	40
d. Konsolosluk Şefleri Arasında Öncelik Sırası	44
2. Konsolosluk Hizmetlileri	45
3. Konsolosluk Hizmet Personelleri.....	46
4. Konsolosluk Mensuplarının Görevinin Sona Ermesi	46
G. Konsolosluk Hukukunun ve Diplomasi Hukukunun Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi.....	49

İKİNCİ BÖLÜM

KONSÜLER DOKUNULMAZLIK VE BAĞIŞIKLIKLAR

A. Dokunulmazlık, Bağışıklık ve Ayrıcalık Kavramları	53
B. Konsolosluk Teşkilatı ile İlgili Dokunulmazlık ve Bağışıklıklar	59
1. Bina ve Araç Dokunulmazlığı	59
2. Arşiv ve Belge Dokunulmazlığı	66
3. Yargı Bağışıklığı	67
4. Vergi Bağışıklığı.....	71

5. Gümrük Bağışıklığı	72
6. Haberleşme Serbestliği	73
7. Seyahat Serbestliği.....	77
8. Gönderen Devlet Uyrukları ile Temas.....	79
9. Ölüm, Vesayet veya Kayyimlik ile Deniz ve Uçak Kazaları Hakkında Bilgi Verme	82
10. Kabul Eden Devlet Makamlarıyla Temas	83
11. Ulusal Bayrak ve Arma Kullanma	84
C. Konsolosluk Mensupları ile İlgili Dokunulmazlık ve Bağışıklıklar	85
1. Kişi Dokunulmazlığı	85
2. Yargı Bağışıklığı	90
3. Vergi Bağışıklığı	95
4. Gümrük Bağışıklığı	98
5. Yabancıların Kayıt ve Oturma İzninden Bağışıklık	100
6. Çalışma İzninden Bağışıklık	101
7. Sosyal Sigorta Rejiminden Bağışıklık	103
8. Türk Hukukunda Ele Alınan Bazı Dokunulmazlık ve Bağışıklıklar	105

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CEMAL KAŞIKÇI OLAYI'NIN KONSOLOSLUK HUKUKU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Cemal Kaşıkçı Olayı.....	107
B. Cemal Kaşıkçı Olayının Konsüler Dokunulmazlık ve Bağışıklıklar Bağlamında Değerlendirilmesi	112
1. Bina ve Araç Dokunulmazlığı Bağlamında Değerlendirilmesi	112
2. Kişi Dokunulmazlığı Bağlamında Değerlendirilmesi.....	116
3. Yargı Bağışıklığı Bağlamında Değerlendirilmesi	122

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CEMAL KAŞIKÇI OLAYI BAĞLAMINDA SORUMLULUĞA DAİR DEĞERLENDİRMELER

A. Cemal Kaşıkçı Olayının Uluslararası Sorumluluk Hukuku Bağlamında Değerlendirilmesi	125
1. Devletlerin Uluslararası Sorumluluğu	125
a. Suudi Arabistan'ın Sorumluluğu.....	126
b. Türkiye'nin Sorumluluğu.....	131
2. Bireylerin Uluslararası Sorumluluğu	134
B. Cemal Kaşıkçı Olayının Yargı Yetkisi Bağlamında Değerlendirilmesi	135
SONUÇ.....	139
KAYNAKLAR	141

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AJIL	: American Journal of International Law
AHBVÜHFD	: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBFD	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi
AÜSBD	: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
bkz.	: bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BUÜ	: Bursa Uludağ Üniversitesi
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DİHVS	: Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi
DMK	: Devlet Memurları Kanunu
ECHR	: European Convention on Human Rights
EJIL	: The European Journal of International Law
ESOGÜ	: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
E.T.	: Erişim Tarihi
FEF	: Fen Edebiyat Fakültesi
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
İİBF	: İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
İMEÜHFD	: İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
KİHVS	: Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname

KSHS	: Kişisel ve Siyasi Haklar Sözleşmesi
K.T.	: Karar Tarihi
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
MÜHF-HAD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
RG	: Resmi Gazete
s.	: sayfa
SBD	: Sosyal Bilimler Dergisi
SDÜ	: Süleyman Demirel Üniversitesi
SDÜHFD	: Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SÜHFD	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TÜBA	: Türkiye Bilimler Akademisi
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UCM	: Uluslararası Ceza Mahkemesi
UİK	: Uluslararası İşgücü Kanunu
U.N.	: United Nations
USAK	: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu
ÜÜ	: Üsküdar Üniversitesi
VAHS	: Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi
vd.	: ve devamı
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Tarihi Antik Yunan dönemine kadar uzanan ve ortaya çıktıkları ilk dönemlerde yargıçlık görevini üstlenen kişilerden oluşan konsoloslar, bu dönemde daha çok yabancılar arasında ortaya çıkan ticari uyuşmazlıkları çözmek üzere görevlendirilmiş kişilerdir. Deniz ticaretinin gelişmesiyle birlikte konsolosların; sadece uyuşmazlıkları çözme görevi değil, aynı zamanda denizlerde seyrüsefer serbestliğini sağlama gibi görevleri de mevcuttur. Zaman içerisinde devletler arasındaki ilişkilerin gelişmesine paralel olarak konsoloslukların görevlerinin içeriği konusunda da gelişmeler ve değişimler yaşanmış ve konsolosluklar; ticari, ekonomik ve kültürel konularda iş birliği sağlama ya da bu konularda var olan ilişkileri güçlendirme, idari mahiyettedeki veya şahsi statüdeki işlemleri yapma ve uyrukluğundaki gerçek veya tüzel kişinin çıkarlarını yabancı devlette koruma gibi diplomatik veya siyasi nitelikte olmayan görevleri de yerine getirmeye başlamıştır. Yaşanan bu değişiklikler, Birleşmiş Milletler'in kurulmasıyla birlikte uluslararası alanda konsolosluk hukukuna ilişkin yapılageliş kurallarının kodifiye edilmesiyle ele alınmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda 1963 yılında imzalanan ve 1967 yılında yürürlüğe giren Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi düzenlenmiştir.¹

Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi'nde, hem konsolosluk teşkilatı bakımından hem de konsolosluk mensupları bakımından dokunulmazlık ve bağışıklıklar konusunda detaylı düzenlemelere yer verilmiştir. Nitekim konsolosluklar, bağlı olduğu devletin yurtdışı teşkilatlarından; konsolosluk mensupları ise bu yurt dışı teşkilatında çalışan ve yabancı bir devlette görev yapan resmi görevlilerinden oluşmaktadır. Bu sebeple görevlerin etkili bir şekilde yerine getirilmesi için dokunulmazlıkların ve bağışıklıkların varlığı önem arz etmektedir.

2018 yılında yaşanan Cemal Kaşıkçı Olayı, konsüler dokunulmazlık ve bağışıklıkların dikkate alınmasını gerektirmektedir. Bunun sebebi ise, İş-

¹ U.N. Treaty Series (1963) Vienna Convention on Consular Relations, Volume: 596, p. 261; Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi, RG, Sayı: 15249, Kanun Numarası: 1901, 29.05.1975; **KURAN, Selami / AYDIN OKUR, Derya / SARIBEYOĞLU, Meltem / GÜNEL, Reşat V.** (2011) Uluslararası Hukuk Temel Metinler, 2. Baskı, İstanbul, Türkmen Yayınevi, 55-82.

tanbul Suudi Arabistan Başkonsolosluğu'nda yaşanmasından ve bazı Başkonsolosluk mensuplarının dahil olduğu bir olay olmasından kaynaklanmaktadır.

Söz konusu olayda, Suudi Arabistan vatandaşı olan gazeteci Cemal Kaşikçi, Suudi Arabistan İstanbul Başkonsolosluğu'nda öldürülmüştür. Bu olay kapsamında çeşitli iddialar ortaya atılmıştır. Türkiye'nin yetkili makamlarının Suudi Arabistan Başkonsolosluğu'na ve Başkonsolosun konutuna geç girip girmediği, Başkonsolosluk araçlarında arama ve delil toplama gibi işlemlerin yapılip yapılamayacağı, Başkonsolos başta olmak üzere olay ile ilgisi olan kişiler hakkında kabul eden devlet olarak Türkiye'nin soruşturma ve kovuşturma işlemlerini gerçekleştirdip gerçekleştiremeyeceği gibi argümanlar ortaya atılan iddialar kapsamındadır.

Söz konusu iddialar, Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi'nde ele alınan konsüler dokunulmazlık ve bağışıklıkların sınırlarının net bir şekilde ortaya konulmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda Kaşikçi Olayı, bina ve araç dokunulmazlığı, kişi dokunulmazlığı ve yargı bağışıklığı bağlamında değerlendirme konusu yapılmalıdır. Söz konusu değerlendirmeler ise, somut veriler üzerinden ilerlemek adına Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin Kaşikçi Olayı hakkında yayınlanmış olduğu Rapor ışığında yapılmıştır.

“Cemal Kaşikçi Olayı Bağlamında Konsüler Dokunulmazlık ve Bağışıklıklar” başlıklı çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde, konsolosun tanımı yapılarak devamında konsolosluğun tarihçesine yer verilecektir. Daha sonra Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi'nde ele alınan konsolosluk ilişkilerinin kurulması ile sona ermesi, konsolosluğun görevleri ve konsolosluk mensupları gibi konsolosluk hukukuna ilişkin temel düzenlemeler hakkında bilgi verilecektir. Bununla birlikte, birbirini tamamlayıcı nitelikte olan iki uluslararası hukuk dalı konsolosluk hukuku ve diploması hukukuna ilişkin temel düzenlemeler karşılaştırmalı olarak inceleneciktir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi'nde geçen dokunulmazlık ve bağışıklıklar ele alınacaktır. Bu bölümde öncelikle Sözleşme'nin lafzında da çok sık geçen dokunulmazlık, bağışıklık, ayrıcalık ve kolaylık gibi kavramlar ve bu kavramlar arasındaki farklar açıklanacaktır. Daha sonra Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi'nin sistematigi doğrultusunda konsolosluk teşkilatının ve kon-

solosluk mensuplarının dokunulmazlık ve bağışıklıkları ayrı ayrı değerlendirme konusu yapılacaktır.

Bu çalışmanın son bölümünde ise, konsolosluk hukukuna ilişkin kuralları yakından ilgilendiren ve yakın dönemde yaşanan Cemal Kaşıkçı olayına yer verilecektir. Bu kapsamda söz konusu olayı ilgilendiren çeşitli mahkeme kararlarındaki örneklerden ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin yayınlamış olduğu Rapor'dan elde edilen verilerden yararlanılacaktır. Bununla birlikte Cemal Kaşıkçı olayı, konsüler dokunulmazlık ve bağışıklıklar ışığında inceleme konusu yapılarak bina ve araç dokunulmazlığı, kişi dokunulmazlığı ve yargı bağışıklığı bağlamında değerlendirilecektir. Aynı zamanda çalışmanın özgün olmasını sağlayacak şekilde söz konusu olayın diplomatik misyon binasında yaşanması ve diplomatik ajanlar tarafından işlenmesi halinde nasıl bir uygulamanın ortaya çıkacağı hususu da değerlendirme konusu yapılarak konsolosluk hukuku ve diploması hukuku karşılaştırmalı olarak incelenec olup ilgili soruların cevapları aranacaktır.

Bununla birlikte, 2018 yılından beri günümüze kadar olay ile ilgili olarak yaşanan gelişmeler ışığında sorumluluk hukuku konusunda ve yargılama yetkisi konusunda değerlendirmelerde bulunulacak ve Cemal Kaşıkçı olayının uluslararası hukuku ilgilendiren kısımlarda oluşan soru işaretleri ni gidermeyi gaye edinilecektir.